

„בנק“ עור אדם מת – לאור ההלכה

כדי לענות על השאלה אם לפי ההלכה מותר ליסד בנק של עור אדם מת, שיהא תמיד מוכן בכל מקרה של כויה או תאונה קשה ומסוכנת, — עלינו לברר את חומרת האיסור בשימוש עור אדם מת.

הנה בספ"ק ערכין פליגי רב ורב נחמן בר יצחק אם שער אשה שמתה מותר בהנאה, רב אוסר ורב נחמן בר יצחק מתיר, כי מיתתה אוסרתה, ושיער לאו בר מיתה הוא. הרמב"ם (הל' אבלות פי"ד הלכ"א) פוסק כרב נחמן בר יצחק, ולכן קובע להלכה שהמת אסור כולו בהנאה חוץ משערו שהוא מותר בהנאה, מפני שאינו גופו. ואף שבפירושו למשניות שם בערכין כתב, אם נהרגה לא אמרה כלום שערה אסור בהניתה, צ"ל שחזר בו מפיה"מ, והקובע הוא מה שפסק ביד החזקה. וכן דעת התוס' ב"ק ד"י א, ד"ה שהשור, ובגדה נה, א בד"ה שמא, וכן פסק בנקה"כ בס"י שמ"ט ב, וכן כתב התויו"ט פ"א דערכין מ"ד, דשער המת מותר בהנאה לאחר המיתה, וראה ערוה"ש י"ד סי' שמ"ט ב, שההלכה כרב נחב"י בספ"ק דעלכין.

אולם הכ"מ שם חולק על הרמב"ם וכתב דשער המת אסור בהנאה, וכן קבע להלכה בשלחנו בהל' אבלות סי' שמ"ט ב. ועי' רש"ש ב"ק י, א, שהעיר על התוס' שם המתירים שער המת בהנאה, דלדעת הרשב"א והטור, שער המת אסור בהנאה.

ואם בנוגע לשער המת ישנה בגמ' מחלוקת מפורשת שבין רב לבין רב נחמן בר יצחק, ובעקבות המחלוקת הזאת הדעות בין הפוסקים מחולקות, אבל בענין עור אדם מת, לא נאמר בש"ס במפורש, אלא מכללא אפשר ללמד דין איסור הנאה בעור אדם אחר המיתה. ומהאי טעמא לא התייחס הרמב"ם בנדון, ואינו מזכיר את דינו של עור אדם מת לענין איסור הנאה. וראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז ששיטת הרמב"ם היא שגם עור המת מותר בהנאה, ע"ש, ועי' שו"ת מהר"ם שיק י"ד סי' שמ"ט דאפילו בעור המת אם לא התכוון מעיקרא לקברו עמו לא הוי בכלל תכריכי המת.

וככה שנינו במשנה חולין ככב, א, אלו שעורותיהן כבשרן, עור אדם ועור חזיר של ישוב — שמטמאין כבשרן (רש"י). ואמר עולא בגמ', דבר תורה עור אדם טהור, ומה טעם אמרו טמא, גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין, וכתבו שם התוס' עור אדם טהור, דלא הוי דומיא דעצם אדם, דעור גועו מחליף. מכאן למדו התוס' כובחים ע"א ב בד"ה ובטריפת, דעור אדם שרי בהנאה מדאורייתא, ולא אסור אלא משום גזירה שמא יעשה עורות אביו ואמו שטיחין. ובגדה נ"ה א, מרחיקים התוס' לכת זכתבו בד"ה שמא, בתירוצם השני דעור אינו בשר ליאסר בהנאה, דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב כפרה כקדשים, ועור קדשים מותרין בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה.

וכן קבעו בפסקי תוספות ממסכת נדה בס" צ"ז: עור האדם וכן עור קדשים אחר זריקה מותרין בהנאה. וברש"ש למס' ערכין ז' ב, הקשה לרב האוסר שיער אדם מת, ועורו לפי התוס' זבחים ונדה מותר, ע"ש. ובמחכת"ה נעלמה ממנו תשובת הרשב"א סי' שס"ה — מביאו הפרמ"ג ביו"ד סי' ע"ט שפ"ד סק"ג — שצידד לומר עור האדם אינו אסור דעור קדשים ג"כ מותר, ולסוף העלה דלא גרע משערו, ואפשר מדרבנן אסור לא מה"ת.

לפי"ז לא מיבעיא לשיטת התוס' בנדה הנ"ל המתירים לגמרי עור אדם אחר המיתה כעור הקדשים, אלא אפילו לשיטתם בזבחים דאיסור הנאה בעור אדם הוא רק מדרבנן, יש להתיר לפי ההלכה השאלה דנן, כי אם בפיקוח נפש מתירים האחרונים ובראשם הנוב"י מהדו"ת סי' ר"י אפילו לנתח המת שיש בזה איסור מה"ת משום נוול המת, עור אדם שלכל היותר זה רק איסור מדרבנן, בוודאי יש להתיר לעשות בנק כזה, כדי לעת הצורך להשתמש בעור אדם מת, כדי להקל על היסורים הנוראים והסבוכים הקשים המתוים פקוח נפש.

ואף שמלשוננו של הרמב"ם בהל' אבלות הנ"ל משמע שעור אדם אסור בהנאה, שכתב בזה"ל: המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו, ואם לא ציין חוץ משערו ועורו, ממילא משתמע שעור אדם אסור בהנאה, אבל מאידך גיסא, אין כל הכרח לומר שהרמב"ם סובר שעור אדם אסור בהנאה מדאורייתא, אלא האיסור הוא רק מדרבנן.

ובחידושינו לע"ז כתב החת"ס בדף כ"ט ב, דברמב"ם משמע עור המת אסור בהנאה מן התורה, אבל בתשובותיו ביו"ד סי' של"ו סובר החת"ס בעצמו דעור אדם אסור רק מדרבנן. וכידוע תמיד עדיף בקביעת הלכה למעשה כאשר משיבים תשובה, ממה שיוצא בדעת האדם בשעת הלימוד שלא בשעת הוראה, ע"י תשר מהרי"ל סי' ע"ב, שו"ת משיב דבר ח"א סי' כ"ד והראנ"ח בתשובה ח"א סי' מ"ו, וראה ספרי חוקת הגר במבוא.

הנה בספר כתר תורה (חידושי גפ"ת, דפוס ווארשא, תרס"ו) להגאון רבי מאיר בנו של בעל קדושת לוי, הוכיח מפ"ה מ"ב דערכין, כדעת האוסרים שעור אדם מת בהנאה, דקתני אמר דמי עלי ומת, לא יתנו היורשים שאין דמים למתים ופי' התויו"ט לפי שהמת אסור בהנאה. ואם נאמר ששערו של אדם מת מותר בהנאה, יתנו עכ"פ דמי השערות, אלא בע"כ שעור אדם מת אסור בהנאה, לכן לא יתנו ליורשים כלל.

ובעקבותיו של בעל כתר תורה הנ"ל, אפשר להוכיח ממשנה זו שגם עורו של אדם מת אסור בהנאה, דאם נאמר שעורו מותר בהנאה, יתנו דמי עורו, אלא בוודאי ראייה כאן שעור אדם מת אסור בהנאה, ולכן לא יתנו היורשים כלל. אבל בכל זאת אין זה סותר מה שקבענו לעיל שלפי ההלכה אין איסור בבנק עור אדם מת, כי אם אמנם שמהמשנה הזאת ראייה שעורו של אדם מת אסור בהנאה, היינו דוקא אסור דרבנן כהתוס' והפרמ"ג הנ"ל והחת"ס שהזכרנו, ולכן לא יתנו ליורשים כלל, כך שבנד"ד שפיר יש להתיר כדאמרן.